Review Article

Submission Date
11 / 11 / 2022
Admission Date
15 / 11 / 2022

Terkedilmiş Endüstriyel Alanların Kültürel Peyzaja Kazandırılması

Transformation of Deserted Industrial Areas to the Cultural Landscape

Nurgül ERDEM[1]
Ayça Yeşim ÇAĞLAYAN[2]
Elif Nur SARI[3]

How to Cite: Erdem, N., Çağlayan, A.Y., Sarı, E.N. (2022). ***Transformation of Industrial Buildings to the Cultural Landscape.*** Journal of Environmental and Natural Studies, 4(3), 216-228. DOI: https://doi.org/10.53472/jenas.1202841

ÖZ:

18. yy. başlarında buhar gücünün bulunması ile bir devrim yaşanmıştır. Özellikle kentlerin üretim merkezleri olan endüstriyel alanlarda hacim, konum, kapasite, iş gücü, ulaşım ve alt yapı gibi konularda değişimler olmuş, kentlerde büyük ölçekli yapılı alanlar gelişmiştir. Teknolojideki hızlı değişim, kentlerdeki yoğunluk ve genişleme nedenleri ile geçmişin kent çeperlerindeki endüstri alanları kent merkezlerinde kalmış, öz işlerini gerçekleştiremedikleri noktada da âtıl bir görünüm sergilemeye devam etmektedir. Öte yandan geçmişten günümüze süregelen bu yapılar kent mekânının ve kent hafızasının da bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle endüstriyel miras alanlarının kültürel peyzaj kapsamında değerlendirilmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Çalışma kapsamında endüstriyel miras ve kültürel peyzaj kavramları açıklanmış ve bu kavramların birbirleri ile olan ilişkileri konuyla ilgili literatür kapsamında değerlendirilip tartışılmıştır. Endüstri mirasının kültürel peyzaja kazandırılmasındaki esasların belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan literatür çalışmasında terkedilmiş endüstriyel alanların dönüştürülmesinde izlenecek stratejilerin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. İlgili çalışmaların incelenmesi sonucunda, seçilen fenomenolojik yaklaşım, çok kriterli karar verme yöntemi ve doku nakli yöntemleri incelenmiş, birbirleri ile ortak noktaları veya farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Endüstri miras alanı dönüşüm stratejilerinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken önemli parametrelerden biri mekânsal planlama ve tasarım kararlarının kentin fiziksel gelişme ve yayılma politikalarıyla entegre olacak şekilde alınması olarak belirlenmiştir. Bu parametreler ışığında endüstri mirasının dünya ve Türkiye örnekleri incelenerek değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Endüstri Mirası, Yenileme, Dönüşüm, Kültürel Peyzaj, Kültürel Miras*

ABSTRACT:
At the beginning of the 18th century, there was a revolution with the discovery of steam power. It caused changes in volume, location, capacity, workforce, transportation, and infrastructure in industrial areas, which are the production centers of cities. Due to the rapid change in technology, the density and expansion in the cities, the industrial areas in the city peripheries of the past remained in the city centers and displayed an inactive appearance at the point where they could not carry out their original tasks. Within the scope of the study, the concepts of industrial heritage and cultural landscape are explained and the relations of these concepts with each other have been revealed by literature review and discussions. It is aimed to determine the principles in bringing the industrial heritage to the cultural landscape. In the literature study, it was determined that the strategies to be followed in the conversion of abandoned industrial areas differ. As a result of the examination of the relevant studies, the selected phenomenological approach, multi-criteria decision-making method and tissue transplantation methods were examined, and the common points or differences with each other were tried to be determined. One of the important parameters to be considered in the determination of industrial heritage site transformation strategies has been determined as taking spatial planning and design decisions in a way that is integrated with the city's physical development and expansion policies. In the light of these parameters, examples of the industrial heritage in the world and Turkey were examined, and evaluations were made.
KEYWORDS: *Industrial, Heritage, Renovation, Transformation, Cultural Landscape, Cultural Heritage*

[1] Corresponding Autor: Universty of Istanbul-Cerrahpasa, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture nerdem@iuc.edu.tr ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3379-2414
[2] Universty of Istanbul-Cerrahpasa, Faculty of Forestry, Department of Landscape Architecture ayesim@istanbul.edu.tr ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9681-6228
[3] Universty of Istanbul-Cerrahpasa, Faculty of Forestry, elifnur.sari@iuc.edu.tr ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2704-4383

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

GİRİŞ

Kentler, geçmişleri beş bin yıl öncesine dayanmasına rağmen, hâlâ değişim ve gelişimlerini sürdürmektedirler. Süreç içerisinde teknolojinin ilerlemesi, ekonomik gelişim ve değişimler sonucunda dönüşümleri de devam etmektedir [1]. Teknolojik buluşlar toplumları ve kentleri yakından etkilemiştir. 18. yy. başlarında buhar gücünün hayata geçmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Özellikle buharlı trenlerin kullanıma başlanması ile sanayide teknolojik ilerlemeler görülmüştür. Önceleri küçük atölye, depo tarzındaki üretim, makine ve işgücünün de büyümesi ile yerini büyük fabrikalara ve sayıları gittikçe artan endüstriyel alanlara bırakmıştır. Kentsel planlama anlamında kendisine yer bulan ve kentin çeperlerine yerleşen bu endüstri alanları, teknolojinin de yardımıyla çok daha büyük alan kaplayan sanayi alanlarına dönüşmüştür. Endüstrileşmenin bir getirisi olan bu sürece "Endüstri/Sanayi Devrimi" adı verilmektedir. Endüstri devriminin kentlerin gelişimi üzerinde önemli etkileri olmuştur.

Kır-kent göç dalgası nedeniyle oluşan nüfus artışı, endüstri alanlarının tarım veya orman arazilerine yayılması, işçi konutlarının plansız ve sağlıksız yapı adaları oluşturması [2] gibi sanayinin beraberinde getirdiği problemler nedeniyle kentler üzerindeki baskılar artmıştır. Böylece kentleşmenin hızı ve büyüme oranı kent planlama kararlarının önüne geçmiş ve çarpık kentleşme dediğimiz plansız yapılaşma örnekleri ortaya çıkmıştır.

Kent ve kentliyi ekonomik ve sosyal olarak etkileyen endüstri devrimi ile sayıları gittikçe artan endüstriyel yapılar zaman içinde kentin bir sorunu haline gelmiştir. Teknolojideki gelişmelere ayak uyduramayan bu yapılar, nüfus artışı, kentin fiziksel olarak yayılması ve genişlemesi gibi etkenler nedeniyle de kentin gelişim hızına ayak uyduramamışlardır. Bu sorunlarla birlikte kent çeperlerinde yerleşen endüstri yapıları âtıl kullanımları ile birlikte kent merkezlerinde kalmış [3] ve terk edilmişlerdir. Kent içinde kalan, işlevini yitirmiş alanlara dönüşen bu devasa yapılar kent ve kentliye ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan zarar vermeye başlamıştır. Kente yük olmaya ve görüntü kirliliği oluşturmaya başlayan ve çöküntü olarak da adlandırılan bu alanlar, yıkım, yenileme, restorasyon, yeniden kazanım, geri kazanım vb. yaklaşımlarla değerlendirmelere tabi tutulmuşlardır.

Ekonominin dışında sosyo-kültürel boyutlarıyla kentlerde olduğu gibi insanların düşünce ve yaşamında da izler bırakmış olan bu endüstri alanları 20. yy. başlarında yeni teknolojiler karşısında etkisini yitirmiş ve "endüstri mirası" olarak adlandırdığımız işlevini kaybetmiş endüstriyel alanlara [4,5] dönüşmüştür. Literatürde kahverengi alan, terk edilen endüstri bölgesi, endüstri mirası, endüstri kültürü, miras endüstrisi; endüstriyel arkeolojik alan ve endüstriyel peyzajlar olarak da tanımlanan bu alanlar, disiplinler arası çalışma gösteren bir bilim dalı [6-8] olarak da kabul edilmiştir.

Literatür incelemesinde çöküntü, endüstri mirası, endüstriyel arkeoloji gibi tanımlamalar ile anılan, işlevini tamamen veya kısmen yitirmiş, kendine has karakterini kaybetmiş bu endüstri yapılarının kente tekrar kazandırılabilmesi için çeşitli çalışmalar yer almaktadır [9-16]. Kent merkezinde kalan ve işlevsiz dev yapılar gibi görülen endüstri tesis ve yapıları, bugün kültürel mirasın bir parçası olarak da değerlendirilmektedir. Artık "endüstri miras alanları, terk edilmiş işlevsiz alan olmaktan çıkarak, kaderini farklı işlevlere devretme sürecine girmiştir. Bu bağlamda kentin yaşadığı dönemlerden biri olan sanayi döneminin ve bu dönemin ardında belleklerde bırakılan izlerin incelenmesi, değerlendirilmesi ve yaşatılması konusunun üzerinde düşünülmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle var olan bir kültürü temsil ettiği için kültürel peyzaj kapsamında değerlendirilmesi de muhtemel gözükmektedir.

Bu çalışma kapsamında endüstri mirası alanların kültürel peyzaj kapsamında değerlendirilme olanağının kavramlar ve tanımlar üzerinden tartışılması amaçlanmıştır.

1. KAVRAM ve TANIMLAR

1.1. Endüstriyel Miras ve Koruma Kavramı

Endüstriyel mirasta nitelikli koruma ve yeniden kullanım örneklerinin sayısı 1970'lerden sonra artmaya başlamıştır. Konuyla ilgilenen en önemli kuruluşlardan biri 1965'te kurulan ICOMOS "Uluslararası Anıtlar ve Sitler Kurulu"dur. Günümüzde ICOMOS'un 110 ülkede kurulmuş ulusal komiteleri ve 7500'ü aşkın üyesi bulunmaktadır. Başlıca amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve politikalar geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmektir [5,7]. Türkiye, Venedik Tüzüğü gibi birçok uluslararası anlaşmaları kabul etmiş ve UNESCO gibi birçok uluslararası kuruma üye olmuş bir ülkedir. Bu durum karşısında Türkiye'nin koruma alanı konusunda yetersiz politikalar içeren yasa ve yönetmeliklerinin bulunması ve bunların tehdit oluşturabilecek özelliklerde kurallar içermesi sebebiyle ICOMOS tarafından "Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi"nin hazırlanmasını zorunlu kılınmıştır. Bu belge mimari mirasın korunmasına yönelik ilke ve tanımları, koruma politika ve eğitimlerini, araç ve süreçlerini içerirken, toplum tarafından benimsenmesini önemsemektedir. Endüstri mirasları geçtiğimiz elli yıl içerisinde yaygınlaşmıştır. Bu alanlar; imalathaneler, fabrikalar gibi üretim alanlarının yanı sıra demiryolu, köprü gibi ulaşım ağları ve istasyonları ile güç kaynağı, işletme yerleşim alanları gibi yeni teknoloji ile üretilmiş sosyal ve teknoloji ürünlerini de içermektedir [7,11].

ICOMOS (2013)'a göre endüstri mirası kavramı; "Endüstriyel üretim süreçlerinin içinde yer aldığı ve/veya endüstri devrimi teknolojisiyle üretilmiş yapılardır. Artık kullanım dışı kalmış yapılar, üretim donatıları, yapı aksamları ve yerleşimler ile içinde bulundukları doğa ve kent peyzajları endüstri mirasını oluşturur" olarak tanımlanmaktadır [17].

Konuyla ilgilenen diğer bir kuruluş ise "Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi"dir (TICCIH). Komite, çalışmalarını endüstri arkeolojisi, endüstri mirasının korunması, belgelenmesi, tanıtılması ve yorumlanması konularında yoğunlaştırmış olup bu alanda çalışmalar yapılmasını desteklemektedir [18]. Üç yılda bir önceden belirlenen bir konu üzerinde uluslararası toplantılar düzenlemekte ve üyesi olan ülkelerdeki endüstri anıtlarını, sorunlarını ve konuyla ilgili gelişmeleri izlemekte, yayınlar çıkarmaktadır [11]. TICCIH, ICOMOS'un endüstri mirasıyla ilgili soruları konusunda partneridir ve ICOMOS'a bu bağlamda bilirkişilik görevi yapmaktadır [19].

Avrupa'nın endüstriyel miras alanlarını korumak, eski sanayi alanlarındaki değişimleri belgelemek, endüstri mirası bilincini geliştirmek ve turistik ilgi oluşturma amaçlarıyla 1999 yılında "Endüstri Mirası Güzergâhı" (ERIH) kurulmuştur. Bu yapı endüstri mirası rotasının oluşturulduğu uluslararası bir ağdır [20]. Ülkelerce belirlenen bu rota ağı içerisinde bulunan durakların belirlenmesindeki ölçütler dört madde toplanabilir. Bunlar; -Çekicilik, tarihi, sembolik ve özgünlük değerleri, -Turistik altyapı, alanın kalitesi, yeni perspektifler sunma olanağı, -Toplu ulaşım ağı; yol, bisiklet ve deniz ulaşımı bağlantıları, özel ulaşım ağı; -Araç, tur otobüsleri için yol bağlantılarının varlığı [21] olarak belirtilmektedir.

Yapı, yapı grubu veya yapıya ait parçanın korunacak kültür varlığı özelliği kazanmasındaki en büyük unsur belirlenen kıstaslardan bir tanesi veya birkaçına sahip olma kriterinden geçmektedir. Bu kriterler şu şekildedir: -Özgünlük, -Bütünlük, -Tarihsel değer, -Belgesel değer, -Estetik ve sanatsal değer, -Teknik ve teknolojik değer, -Enderlik ve teklik değeri, -Grup değeri, -Kullanım değeri ve –Folklorik değerdir. Koruma kavramının amacı, özgünlüğün ve kimliğin bileşenlerinin bozulmadan, estetik ve kültürel değerlerin ortaya çıkarılmasıdır [17].

1960'larda İngiltere'nin başı çektiği ve Avrupa'da yaygınlaşan endüstri mirası kavramı farklı kavramlarla (endüstriyel kültür, endüstriyel peyzaj, endüstriyel arkeoloji vb.) birlikte anılmaya başlansa bile bir bilim dalı olarak kabul görmüştür [7]. Başlarda mirasın soyut ve somut yönleri dikkate alınmış ve esas vurgu mimari yapılar, genel peyzaj unsurları ve yapı inşaat malzeme ve tekniklerine olmuştur [22]. Endüstri mirasının (belki de simgesi olarak) bir yansıması olarak tekil baca veya vinçler korunmuş [23] ve bu tekil âtıl, terkedilmiş görüntünün ötesine geçilememiştir.

20. yüzyılın ikinci yarısında bilimsel olarak tartışılmaya başlanan endüstri mirası yapı ve alanları, kentin mimari kimliğine ait tarihsel göstergelerini ve ekonomide üretimin hâkim olduğu bir dönemin mekânsal kurgusunun, yaşantısının ve kültürünün izlerini yansıtmaktadır.

Bu bağlamda Braae (2015) endüstriyel miras alanlarındaki âtıl yapı ve yapı parçalarının tarihsel ve kültürel rezonanslarını ve heterojen yapılarını yapılacak çalışmaya dahil etmenin önemini vurgulamış ve post-endüstriyel peyzajların dönüşümünü sürdürülebilir kentsel dönüşüm çapraz alanına yerleştirmiştir [24]. Furlan (2018) geçmiş, şimdiki zaman ve geleceği birbirleri ile ilişkilendirebilmek için çeşitli zaman değeri sistemleri (morfolojik, semiolojik, praksiolojik ve ekolojik) kullanarak bir strateji oluşturmuş ve çalışmasının sonucunda ekolojik, insan merkezli ve döngüsel (sürdürülebilir) olmak üzere üç bakış açısını geliştirmiştir [15]. Bu açıdan yaklaşıldığında Heesche ve diğerleri (2022) endüstri miraslarının peyzaja dayalı dönüşümlerinde kullanılmak üzere; sosyo-kültürel kullanım, miras, çevre ve ekolojik, süreç ve döngü olarak yapılandırılan [25] bakış açılarını dörde çıkarmışlardır. Yapılan literatür incelemelerinde başta İngiltere olmak üzere, Almanya, Hollanda, Polonya, Fransa gibi Avrupa ülkeleri ile Amerika ve Çin, Tayvan gibi Uzakdoğu ülkelerinin endüstri miras alanlarının kültürel peyzaj ile eşleştiren, yenileme, koruma, değerlendirme çalışmalarını kent planlama sistemlerine dahil edildiği gözlemlenmiştir.

Endüstriyel miras sadece kimlik, hafıza ve gelenekler açısından değil şehirler ve onların dönüşümleri içinde önemlidir. Bu nedenle koruma, yeniden kullanım veya kısmi yıkım gibi dönüşüm çalışmalarının endüstriyel mirası tanıması ve yönetiminin kent planlama uygulamalarına dahil edilerek birlikte düşünülmesi gerekir [14].

Uygulama aşamasında her ülkenin kendi koruma algısına, kültür miras zenginlik ve çeşitlerine ve politikalarına, yasa ve yönetmeliklerine bağlı olarak farklılıklar gözlenmesi normaldir.

1.2. Kültürel Peyzaj Kavramı

En genel anlatımı ile peyzaj, gözün gördüğü her şey olarak tanımlanabilir. Doğal peyzaj ve kültürel peyzaj olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir. Doğal peyzaj ekolojik temellere dayanmakta, kültürel peyzaj ise sosyal ve tarihi konuları işlemektedir.

Peyzaj kavramı zaman ve bakış açısına göre farklı tanımlarla anlatılmıştır. 1900'lerde Alexander Von Hummboldt tarafından peyzaj kavramı ilk kez bilimsel zemine oturtulmuş ve peyzajın "arazi parçasının toplam karakteri" olduğu ifade edilmiştir. Leser ise peyzajı canlı cansız insan kaynaklı bileşenlerin işlevsel bütünü oluşturduğu mekânsal doku olarak tanımlamıştır [26].

Kelime olarak "Peyzaj" çalışma konularına bağlı olarak da farklı anlamlar taşımıştır. Jeomorfolojiye göre değerlendirildiğinde dünya yüzeyi olarak algılanır ve onun oluşumunun fiziksel süreci olarak, ekolojide ise eskiden veya günümüzdeki etkileşimler şeklinde değerlendirilmiştir [27]. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi APS'nin 1. bölümündeki "tanımlar" kısmında; "Peyzaj", insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan [28] olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, coğrafi kökenleri, antropojenik değişiklikler ve insan algısı gibi peyzaja ait bileşenleri içermektedir [27]. Aynı zamanda peyzajın doğal, kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda kamu yararı taşıdığı, doğal ve kültürel mirasın parçası olan yerlerin şekillenmesine olanak sağladığı, insan refahının ve ülke kimlik değerinin oluşmasına imkân sağladığı koşullar göz önünde tutularak doğal ve kültürel mirasın korunmasının ve yönetilmesinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca APS'de peyzajın korunması kavramı, karakteristik peyzaj çizgilerinin korunabilmesi ve sürekliliği için yapılan peyzajın doğal fizyolojisi ve/veya insan aktivitelerinden oluşan miras değerinin ortaya çıkardığı eylemler [28] olarak açıklanmıştır. Kültürel peyzaj, toplumların kolektif kimliğinin bir parçası olarak hareket eden ve insanların yaratıcı deha, sosyal gelişim ve ruhani devamlılıklarına şahitlik eden [29] değerler olarak tanımlanabilir. Kültürel peyzaj kavramı; insan davranışı üretimlerinin süreç ve değişim boyutları açısından analiz etmede kullanılan bir araç, kültürel peyzaj yönetimi; bu üretim anlamlarının korunması için geliştirilen yöntemlerin bütünü [30] olarak değerlendirilebilir.

Kültürel peyzajların kavramsal olarak literatürde yer alması ile 1992'de "Dünya Mirası Sözleşmesi" çerçevesinde kültürel peyzaj alanları, ilk kez koruma statüsüne alınmış ve sözleşmede ilk maddede yer alan "doğa ve insan bütünleşik çalışmaları" şeklinde belirtilmiştir [31]. Bir başka deyişle kültürel peyzaj alanı sahip olduğu doğal çevre özellikleri ve kaynakları ile yerel olanaklar kapsamında biyolojik çeşitliliğin devamını olanaklı kılan yerlerdir [32].

Kent merkezinde kalan ve işlevsiz dev yapılar gibi görülen endüstri tesis ve yapıları, bugün kültürel mirasın bir parçası olarak değerlendirilmektedir [33,11].

Kültürel miras, insan, toplum ve toplumu oluşturan kültür gruplarını varlık, kimlik ve süreklilik açısından simgesi ve kanıtı olan yenilenemez bir kaynak [17] olarak tanımlanmaktadır. Bu kaynağın toplumun temel değer olarak kabul ettiği "emanet" kavramını içselleştirerek gelecek nesillere aktarması toplumsal bir sorumluluktur.

2. MALZEME VE YÖNTEM

Terkedilmiş endüstri miras alanları konusunda yapılan ulusal ve uluslararası bilimsel çalışmalar ile ülkemizde ve dünyada endüstriyel mirasların endüstriyel parklara ve/veya farklı kentsel kamusal mekânlara dönüşümünde dikkat çeken uygulama örnekleri araştırmanın veri temelini oluşturmaktadır. Elde edilen materyal incelemesinde endüstriyel miras alanlarının dönüşüm örneklerinde izlenen planlama ve tasarım örneklemeleri belirlenmeye çalışılmış ve bu belirlenen örnekler üzerinden yaklaşım stratejileri incelenmiştir. Bu noktadan hareketle çalışmada izlenen yöntemin aşamaları sırasıyla;

1- Endüstriyel miras ve kültürel peyzaj kavramlarının açıklanması,

2- Endüstriyel miras alanlarının dönüşüm planlama ve stratejilerinin örnekler üzerinden incelenmesi ve dönüşüm etkenlerinin belirlenmesi,

3- Endüstriyel miras alanlarının dönüşüm yönetimi olarak değerlendirilmesindeki ölçütler, ele alınan politik ve yaklaşımların incelenmesi,

4- Endüstriyel miras alanlarının, kültürel peyzaja kazandırılmasında özellikle açık ve yeşil alanların mekânsal planlama bağının nasıl sağlandığı konularının incelenmesi, konularını içermektedir.

Sonuçta, farklı aktörlerin yer aldığı, karmaşık, çok disiplinli bir görev olarak endüstriyel miras alanlarının planlama stratejileri ve uygulama yöntemlerini incelemek bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Kent ve kentsel peyzajın da etkin rol oynadığı post-endüstriyel miras alanlarının planlanmasında kültürel peyzaj olgusunun öneminin ortaya çıkarılması da çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

3. TERKEDİLMİŞ ENDÜSTRİYEL ALANLARIN KÜLTÜREL PEYZAJA KAZANDIRILMASI

3.1. Endüstriyel Miras Alanlarının Planlanması ve Stratejik Yaklaşım Önerileri

Doğayı dönüştüren bir süreç olan endüstrileşme, dönemsel bir tespitten ziyade doğanın bir kereliğine bütün zamanlar içinde değişmiş olduğunu gösterir. Değişim/dönüşüm kavramı canlı cansız her şeye atfedilebilir. Terkedilmiş endüstriyel alanların bu kavram içerisindeki yerini kent, doğa ve insan üçgeninde inceleyebiliriz. Doğa-insan ortak ürünü olan, toplum ve doğal çevre arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Bu bağ, toplumların belleklerinde güçlü hatıralar, inanışlar, geleneksel ritüeller ile kaynaşan ve bazen de insanların doğa ile kurdukları ruhani ilişkileri içeren alanları tanımlayabilir. Bu tanımlanan alanlar ise doğal ve kültürel miras alanlarıdır.

Kent, tüm disiplinlerin öncesinde kentlilerin, yaşayan halkın konusudur. Kenti kurmak, düzenlemek, yenilemek, kent yaşamını sürekli sorgulamak, yeni değerler yüklemek, kentlinin işidir. Anatole Kopp'un 'Yaşamı değiştirmek, kenti değiştirmek' sözünde olduğu gibi kenti değiştirmek, yaşamı değiştirmektir. Kentin değişim ve dönüşümde; endüstri mirası, yeni üretim teknolojilerine, yeni kentleşme biçimlerine ve tarihsel değişime tanıklığı ile önemli bir odaktır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde endüstri miras alanlarının dönüşüm süreci ve izledikleri yöntem ya da stratejiler önem kazanmaktadır. 1990'ların başlarında UNESCO ile başlayan endüstri miras alanlarının tanınırlığı henüz tam oturmuş bir planlama süreci içerisinde değerlendirilememektedir. Yapılan literatür incelemelerinde de endüstri mirası alanlarının planlanması ve bu alanların kullanımı, yönetimi gibi konularda strateji oluşturulması; alanın tarihsel niteliğine, uygulandığı ülke ya da şehre, bölgeye, alınan politik kararlara, planlamaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin olup olmamasına ve uygulayıcı aktörlerin bakış açılarına, uzmanlık düzeylerine bağlı olaraktan çeşitlilik gösterdiği belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılan incelemeler sonucunda fenomenolojik yaklaşım, dört farklı koruma tipolojisi yaklaşımı ve doku nakli yaklaşımı olmak üzere üç farklı endüstri mirası dönüşüm uygulaması yaklaşımı seçilmiştir.

Fenomenolojik Yaklaşım:

Yunan felsefesindeki fenomen kavramından geliştirilen fenomenoloji, peyzaja yönelik fenomenolojik yaklaşımın oluşumunu sağlamıştır. Özellikle peyzajın görsel veya görsel olmayan unsurlarının, belirlenen bileşenler aracılığı ile peyzajların bütüncül algılanması üzerinde oluşturduğu etki yönüyle incelenmiştir. Bu yönüyle peyzaj analiz yöntemlerinden birisi olarak tanımlanmıştır. Mimari ve kentsel çalışmalarda önemli unsur, peyzajın yaratıcı imajının etkisi, form ve desen gibi görsel faktörlerden oluşmuş olmasıdır [26]. Ingold tarafından geliştirilen "barınma perspektifi" olarak adlandırdığı bütünleştirici ve fenomenolojik yaklaşım, endüstriyel miras alanlarının kentin bütününden kopuk yapısının yeniden kurulmasına olanak sağlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir [34]. Ingold'un disiplinleri birbirine bağlayan bütüncül bir kavram olarak ortaya koyduğu "peyzajın zamansallığı" olgusunu, kentsel mimari miras, kültürel peyzaj ve alan yönetimi çalışmaları bağlamında değerlendirmek mümkündür [28]. Kültürel peyzajın fenomenolojik yaklaşımla değerlendirmesini İstanbul Surları üzerinde uygulayan Çorakbaş, çalışmasında bilinenin dışında sonuçlar elde ettiğini açıklamıştır. Üç kategoride değerlendirdiği bu sonuçlar:

1- Miras ürünü olarak değerlendirilebilecek olan anıtların karakter ve niteliklerinin farklı anlamlandırılabileceği,

2- Peyzaj bileşenlerinin bir bütün olarak düşünülmesi ve bu doğrultuda karar mekanizmalarının oluşturulmasının doğru olacağı,

3- Peyzaj dönüşümlerinde zamanı kullanırken "geçmiş ve geleceğin aslında şimdinin içinde var olduğu" varsayımının anıtlar ile ilgili çalışmalarda kullanıldığında farklı yaklaşımlar oluşturabileceği [28] belirtilmektedir.

Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi (Multicriteria Decision-Making Methods- MCDM):

Bu yönteme dair kısa bir bilgi vermek gerekirse; bir karardaki birkaç potansiyel aday arasından en iyi alternatifin seçimini içeren kararlarla ilgilenir. Bu kararlar arasında ikili ya da çoklu kombinasyonlar iyi tanımlanmış alternatif ve/veya alternatifler seçilebilir. Eğer karar problemleri çelişkili ve karmaşık nitelikteki bilgileri kapsıyor ise farklı yöntemler ile birlikte de kullanılabilir [35].

Endüstriyel mirası sadece tarihsel değer ve kimlik açısından sorgulamak doğru değildir, aynı zamanda kent ile ilişkisi ve dönüşümü de ön planda tutulmalıdır. Endüstriyel miras, kültürel mirasın bir parçası olsa bile, bütününe bakıldığında bir planlama konusu olduğu söylenebilir. Bu nedenle korunması, yeniden kullanılması, bazı bölümlerinin yıkılması veya yeni bölümler eklenmesi şeklinde alınabilecek tüm kararlar için (yerel veya ülkesel ölçekte) endüstri miras alanlarının tanınmasının ve planlanmasının yapılması gerekmektedir. Çünkü bu alanlar kentsel dönüşüm alanlarının bir parçası niteliğindedir. Avrupa ülkelerinde farklı planlama uygulama örneklerinin yanı sıra koruma-geliştirme anlayışlarının da farklı olduğu söylenebilir [14].

Oevermann ve Mieg Liverpool, Oslo, Milano, Winterhur ve St. Petersburg'da yaptığı çalışmalar ve bu alanlarda ortaya çıkarılan endüstri mirası uygulamalarının değerlendirmesinde bazı çıkarımlar elde etmiştir. Bunlar;

1- Endüstri miras alanının (yapısının) tarihsel önemi, uygulayıcı aktörlerin (uzmanlığı), planlama yaklaşımının ve vizyonun uygulama alanı ile ilişkili olduğu,

2- Kentsel dönüşüm sürecinin koruma kavramından çok şekillendiren (dönüştüren) kavramına evrildiği,

3- Dönüşümde rol alan ajansların ve dönüşüm sürecinin planlama karar ve politikalarında önemli rol oynadığı,

4- Şehir ve ülke planlama geleneklerinin yanı sıra UNESCO gibi karar alıcıların kalkınma ve sürdürülebilirlik özelinde yapılan uygulamalara nasıl ve ne derece müdahil olabildikleri gibi konular tespit etmiştir [14].

Bunun yanı sıra endüstriyel miras alanlarında uygulanacak koruma anlayışlarının kentsel planlama ve mimari açıdan farklık gösterdiği, dolayısıyla koruma ve dönüşüm uygulama şekillerinin de ayrıştırılması gerektiği savunulmuştur. Kategorize edilen bu 4 farklı koruma

tanımları; 1. Geçmişe tanıklık, 2. Kentsel simgesel yapılar veya kültürel peyzaj, 3. Yapılı altyapı ve mekânsal kaynak, 4. Mimari ve atmosferik mekân olarak korunması şeklindedir. Bu koruma şekillerinin üç ana değeri olarak mirasın korunması, kentsel gelişme ve mimari üretim söylemlerini geliştirmiştir. Ayrıca endüstri mirasının planlanması ve değerlendirilmesinde a) Miras planlama uygulaması, b) Dönüşüm araçları ve süreçleri ve c) Miras alanının yeniden kullanımında oluşabilecek sapmaların ele alınması gerektiğinin de altı çizilmiştir [14].

Doku nakli yaklaşımı:

Kentsel veya mimari bir fragmana uygulanacak doku nakli, o dokunun kullanıcılarında aşı etkisi yapacağı (Ersine 2012) varsayımına dayandırılmaktadır. Ersine, kentin obje katmanlardan oluşan, entegrasyon ve segregasyon yayılması olan bir dokuya benzetmektedir. Bu benzetme üzerinden kentin kamusal alanlarını işlevsellik açısından değerlendirmekte ve kentin yoğunluğunu belirleyen dokular olarak betimlemektedir. Zamanla oluşan bu katmanların süreklilik içinde birbirlerine karışacağını, yani fragmantal olarak eski olanın yeninin içine karışarak bütünleşik başka bir yeni doku oluşturacağını belirtmektedir. Başka bir deyişle tarihi niteliği olan bir mekânın (mekânlar bütününün veya çevresinin de) içinde bedensel ve zihinsel olarak var olan kullanıcıların yeni algı ve temaslarla, etkileşim ve iletişime açılarak yenilenecekleri varsayılmaktadır. Yazar bu noktada "iyi huylu bir virüsün kullanıcılara verildiğinde, vücudun bedensel ve zihinsel olarak olumlu etkilerini bir metafor şeklinde açıklamaktadır. Endüstri miras alanlarını tarihi kimliği üzerinden bir fragman kabulüyle kentin yeni kimliğine eklenen doku olarak betimlemekte ve eski ile yeninin etkileşiminden doğacak yeni algılar olarak nitelendirmektedir. Uygulanan yöntemi de sonradan eklenen bir doku nakline benzeterek "doku nakli" sistemi [36] olarak betimlemektedir.

Ersine, sosyo-mekânsal ve zaman-mekânsal ilişkiler fenomeni üzerinden "kentsel doku nakli" metaforunu ortaya koymaktadır. Tarihi mekanlarda uygulanan restorasyon, renovasyon gibi geleneksel metotları sıradan olarak nitelendirmekte ve yer-yapma, yer-pazarlama olgusuyla da tarihi mekanların kent kimliğinde daha popüler olacağını [36] belirtmektedir.

3.2. Endüstri Miras Alanı Dönüşüm Etkenleri

Bu üç farklı miras alanı planlama yaklaşımının ortak noktası, miras alanları için oluşturulmuş bir standardın bulunmadığıdır. Uygulayıcıların bakış açıları doğrultusunda planlamaların ve koruma biçimlerinin farklılaşabileceğidir. Kültürel peyzajlar olarak mekânların algı ve bellek açısından kullanıcılara aktarılması bir başka ortak nokta olarak belirlenmiştir. Tüm bu koruma özelinde ve yenileme sürecinde ortaya konulan sistemlerin aslında palimpsest yaklaşımlar olduğudur. Buradan yola çıkarak endüstriyel miras alanlarının korunarak ve yenilenerek dönüştürülmesi, farklı bir kullanım (fonksiyon) kazanması palimpsest bir yaklaşım olarak açıklanabilir.

Bir mekânda vurgulanması gereken asıl unsurun kimlik kavramı olduğudur. Kimlik arayışı içindeki mekânlar ise palimpsest mekânlardır. Palimpsest mekânlar geçmişle gelecek arasında ilişki kurmayı sağlayan, kuşaklar arası bir iletişim aracı görevi gören; sosyo kültürel bir yapıya ait olma duygusunu geliştiren kaynak niteliğindeki değerlerdir [37].

Ölçek açısından endüstri miras alanları değerlendirildiğinde, karşımıza tekil yapılardan oluşan yapı ölçeği, aynı veya benzer yapılardan veya bir işletmenin farklı birimlerinden oluşan yapılar ile onların yakın çevrelerinden oluşan alan ölçeği ve bir de kentin tüm post-endüstri alanını kapsayan bölge ölçeğinden söz edilebilir. Bu ölçeklendirme içerisinde ise endüstriyel miras alanlarının dönüşüm metodolojisi olarak karşımıza çıkan parametrelere ise;

- Yapı ve/veya yapı gruplarının aynen korunarak ve değerlendirilmesi,

- Yapı, yapı grubu ve yakın çevrelerine yeni eklemeler yapılarak değerlendirilmesi,

- Yapı grubu ve yakın çevresi ile eski endüstri alanlarının bir kısmının yıkılarak yeniden değerlendirilmesi,

- Endüstri miras alanlarının sembolik değerleri haricinde (baca, vinç duvar vb.) her şeyin yıkılarak yeni baştan kurgulanması, olarak belirlenebilir.

Tüm bu kimlik, ölçek ve metodolojiler göz önüne alınarak değerlendirmelerin yapılması ve bu doğrultuda kent ve kentli için uygun stratejilerin üretilmesi en doğru karar olacaktır. Aynı zamanda bu stratejilerde küresel, ülkesel ve bölgesel planlama kararları etkin rol oynayacaktır. Strateji oluştururken halkın katılımının sağlanması projenin başarısında etkin rol oynayacaktır.

3.3 Endüstriyel Miras Alanlarının Dönüşüm/Yenileme Yönetimi Olarak Değerlendirilmesi

Çağımızın kentsel yapılanması içerisinde sürdürülebilir kentsel kalkınma, kentsel dirençlilik ve dayanıklılık gibi küresel planlama yaklaşımları bize proaktif yaklaşım tarzını dayatmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde post-endüstriyel mirasların ve

çevrelerinin dönüşümsel değerlendirmelerinde mekân ve mekânı kullanan kişiler arasında oluşan dinamik ilişkinin tanımlandığı peyzaj temelli yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır.

Kültürel peyzaj, doğası gereği dinamik bir yapıya sahip olduğu için bu noktada "koruma" kavramının bir amaç olduğu söylenemez. Bu açıdan Fairclough ve Rippon bu koruma kavramını "değişim/dönüşüm yönetimi" olarak nitelendirmektedir [38]. Kent ve ona bütünleşik olan kent peyzajı, yaşayan bir ekosistem olarak tanımlanmaktadır. Bu ekosistem içerisinde büyüyen, gelişen, yok olan birçok olgudan söz edilebilir. Popülist bir söylemle ifade etmek gerekirse, sürdürülebilirliğin her anlamda gerçekleştirildiği bir yaşam alanı olarak bütünleşik bir yapıda değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamdan yola çıkıldığında Labadi ve Logan endüstriyel mirasın planlanmasında, tekil anıtlar üzerinden değil tarihsel, estetik ve mimari olarak ilgi uyandıran geniş peyzajları korumanın ön planda tutulması gerektiğini [39] belirtmektedir.

Yaklaşık otuz yıldır koruma ve yenileme birbirini tamamlayan kavramlar olarak görülmüştür. Bu kavramların bu faktörler, kültüre dayalı yenilenmenin giderek daha moda hale geldiği bir zamanda önem kazanmıştır ve "kültür yönlendirmeli yenilenme" kavramı İngiltere'de ortaya çıkmıştır [40]. Daha sonrasında Almanya, Hollanda, Fransa gibi Avrupa ülkeleri arasında post-endüstriyel mirasların yönetimi ve uygulanmasına yönelik yasal mekânsal planlama sistemleri geliştirilmiştir. Pickarrd'a göre bu sistemlerin gelişimi mirasın korunması ile miras ve sürdürülebilirlik arasındaki bağlantı üzerine tartışmaları küresel boyuta çekmiştir [41]. Küreselleşme sonucunda -kentleşme, -kentsel gelişim, -iklim değişikliği, -değişken sosyo-ekonomik yapı, -mirasların değeri gibi değişen güçler nedeni ile koruma kavramı etkilenmiş ve karmaşık bir devingenliği olan bir koruma ortamına evrilmiştir [42].

"Sektör, Faktör ve Vektör Olarak Miras: Miras Yönetimi ve Mekânsal Planlama Arasındaki Değişen İlişkinin Kavramsallaştırılması" [43] adlı çalışmasında koruma ortamına ilişkin miras alanlarındaki planlamaya yönelik yaklaşımlarının süreç içerisinde değişim gösterip göstermediğini, Hollanda özelinde incelemiştir.

Bu çalışma kapsamında Miraslar sektör, faktör ve vektör olarak nitelendirilmektedir.

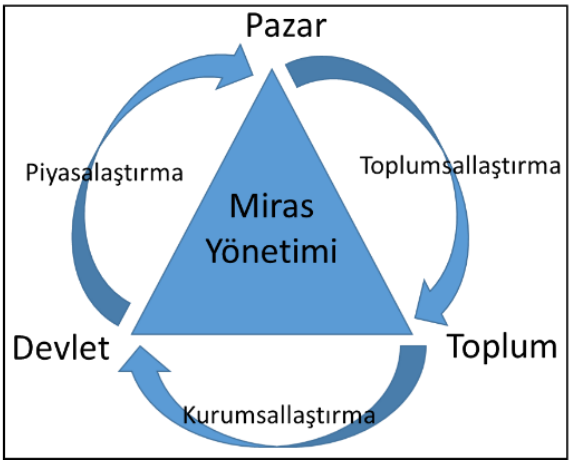
1- Mirasın sektör olarak tanımı; koruma ve kapsama etrafında değerlendirilmiştir ve geleneksel anlayışı ifade etmektedir. Sosyo-ekonomik ve mekânsal dinamiklerin miras için bir tehdit oluşturduğu düşüncesine dayanmaktadır. Planlama anlayışının geniş kentsel perspektiften değil de sadece anıt ve sit anlayışında kalması, mirası tehdit altındaki "stok" kavramıyla eşleştirdiği fikrini savunur. Bu bağlamda Hollanda özelinde plancıların önceleri mirasın kimliğine ve niteliğine odaklanarak korumacı bir yaklaşımla restorasyon odaklı olduğunu vurgulamaktadır. Yasal statüde listelenmiş mirasların restorasyonunda kent ve arazi morfolojisi ile ilişkilendirildiği açıklanmaktadır. Ayrıca bu yaklaşımda mirasların yeniden kullanımlarının söz konusu olduğu projelerde ise mimari (koruma), teknik gelişme (güncelleme) ve yapıların oluşum düzenekleri (dönüşüm) arasında ayırım yapıldığına dikkat çekmektedir. Kısaca sektörel miras; mekânsal gelişimden izole edilerek mirasın korunmasını ifade etmektedir.

2- Mirasın faktör olarak tanımı; müzakere ve yeniden canlandırma etrafında değerlendirilmiştir. Miras bir yerin kalitesine katkıda bulunan birçok faktörden birisi olarak kabul edildiğinde, dinamik ve esnek bir yaklaşımla değerlendirilebilir. Uluslararası destek bulan görüş, mirasın korunmasının yanı sıra kullanım değeri açısından ele alınması olmuştur. Bu düşünce Avrupa'da da modernist dönüşümlere olanak tanıdı ve miras çağdaş kentleşme hareketlerinde ayırt edici bir unsur olarak yeniden canlandırma (işlevlendirme) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece miras tartışılabilir bir faktör haline gelmiş ve kenti çekici kılabilecek sermaye olarak değerlendirilmiştir. Kısaca faktörel miras; bir araç ve kentsel yenilenme ve gelişme için itici güç olarak mirasın kullanılmasını ifade etmektedir.

3- Mirasın vektör olarak tanımı; gelişme ve süreklilik olarak değerlendirilmiştir. Miras alanlarının planlama ile ilişkisinin fiziksel yapılar ve onun soyut kavramları (hikâyesi, geleneksel ve kültürel özellikleri vb.) ile olan bağı ile sağlanması düşüncesi üzerinden hareket etmektedir. Bu yaklaşımda Kent ve kent peyzajı, tarihi niteliklerin var olduğu bir katman şeklinde değerlendirilmektedir. Hükümet ve özel sektöre bağlılığın minimumda olduğu ve daha çok toplumla aktif diyaloglar kurarak paydaş olduğu bir süreci benimsediği belirtilmektedir. Yukarıdan aşağıya bir planlama anlayışı yerine aşağıdan yukarıya ulaşan bir anlayışı benimsediği belirtilmektedir. Kısaca vektörel miras; mekânsal projelerin ve gelişmelerin yönünü belirleyen unsur olarak ifade edilmektedir [43].

Peyzaj Yönetimi; yapı ve mimari odaklı miras kavramından vazgeçilerek çok katmanlı bir planlama anlayışı içerisinde toplumsal katılımın sağlandığı, ekonomik kaygılar yerine, odak merkezli bir anlayış ile pazar oluşturulduğu ve hepsinin bir arada değerlendirildiği bir anlayışı açıklamaktadır (Şekil 1) [43].

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

Şekil 1. Miras Yönetimi (Janssena vd., (2017)'den alınmıştır).

Janssena vd. (2017)'nin Hollanda özelinde değerlendirdiği miras yönetimi olgusu, endüstriyel miras alanı ve çevresinin tarihsel kimliğinin yanı sıra kentle bütünleşik ve kültürel peyzajlarla özdeşleşik bir planlama anlayışı içerisinde değerlendirildiğini göstermektedir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek bir çalışma da Neshataeva (2020)'nın Saint Petersburg üzerinde yaptığı bir çalışmadır. 1990 sonrası tartışılmaya başlanan bu tarz çok disiplinli, çok katmanlı ve çok aktörlü planlama yaklaşımları bütüncül değerlendirmeler içerdiği için sadece miras alanları için değil tüm planlama yaklaşımlarında başarı sağlayabileceği için günümüzde önem kazanmıştır.

Endüstriyel miras alanları yapı ölçeğinde değerlendirildiğinde tarihsel ve mimari kimlik değerlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durumda dönüştürüldüğü dönem ve bulunduğu kent dokusu mirasın kimlik değerinin belirlenmesindeki en etkin unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat, endüstriyel mirası alan olarak yapı/yapı grupları ve çevresi ile bir bütün olarak dönüştürüldüğünde kent ile uyumunun sağlanmasında çevresel unsurlar (yeşil alan, sokak, mahalle vb.) kent ile olan bağının artırılmasında ve kültürel peyzaj unsurları ile bütünleşik bir kimlik ile kente ve bulunduğu alana kimlik kazandırmasında etken unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Endüstriyel miraslar ne kendi miras değerleri ile kentin dokusunda yabancılaşmalı ne de kent dokusu içerisinde kaybolmalıdır. Bir alanın "kültürel peyzaj" alanı niteliği kazanması için doğa-insan birlikteliğinin süreç içinde önemli ürünler vermesi ve bu ürünlerin belli niteliklerde ve uyum içerisinde olması gerekmektedir.

SONUÇ:

Endüstriyel yapılar kentlerin kültürel peyzajına önemli katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Bunların nasıl bir strateji ve yaklaşımla ele alınacağı ise kritik bir konudur. Literatürde genel yaklaşım, endüstriyel miras alanları için geliştirilecek olan mekânsal planlama ve tasarım kararlarının, bir yandan kentin fiziksel gelişme ve yayılma politikalarıyla entegre olacak şekilde alınmasını, diğer taraftan anlık kimlik oluşumunda veya geçmişten kazanımla edinilmiş kimliğin güncel dönem koşullarıyla kendini var etmesine imkân sağlayacak şekilde mekânsal stratejilerin belirlenmesi gerekliğini desteklemektedir. Post modern düşünce akımlarını önemli oranda etkilemiş olan, bilimsel yaklaşımın, kendi iç mantığıyla değil, içinde yer aldığı tarihsel ve toplumsal bağlama dayandırılarak açıklanmak durumunda olduğu fikrini öne süren Thomas Kuhn, incelenen olgunun bilimsel bilgisinin değişmez belli standartlarının bulunduğu kabulünden çok, tarihi ve sosyal dinamikler tarafından şekillendiği ve incelemenin bu bağlamda yapılmasının zorunlu olduğunu ifade etmiştir [44]. Bu kapsam, Endüstriyel miras alanları için geliştirilecek olan mekânsal planlama ve tasarım kararlarının, kentin fiziksel gelişme ve yayılma politikalarıyla entegre olacak şekilde alınmasının yanı sıra, anlık kimlik oluşumunda veya geçmişten kazanımla edinilmiş kimliğin güncel dönem koşullarıyla kendini var etmesine imkân sağlayacak şekilde mekânsal stratejilerin belirlenmesi gerekliğini desteklemektedir.

Türkiye'de endüstri mirasını korumanın "yapma" değil, "bilme" alanının konusu olarak yerleşmeye başlaması, konunun "bilme" dolayısıyla bir uzmanlık alanına çekilmesi, ancak çekildiği uzmanlık alanında da kapsamının yersiz bir biçimde genişletilmesi ve uluslararası geçerliği olan kavram ve tanımlardan uzaklaşılması, endüstri mirasını korumanın ülkedeki kurumlaşmasının temel sorunları olarak göze çarpmaktadır [45].

Sonuç olarak endüstriyel mirasın, kentler ve kentliler için ekonomik, sosyal, görsel, rekreatif anlamda önem taşıdığı görülmektedir. Bu alanların endüstriyel parklara/alanlara dönüşümü ile yeni kentsel mekânlar, sosyal ortamlar yaratılabileceği gibi kentin tarihsel belleği ve kentin dokusu korunmuş, kentlerin ihtiyaç duyduğu açık ve yeşil alan miktarının da artması sağlanacağından kentsel ve açık

https://www.jenas.org
ISSN: 2146-9229

alan sistemi de desteklenmiş olacaktır. Bunun yansıra özellikle yoğun yapılaşma içerisinde terk edilmiş endüstriyel yapının peyzajıyla bütüncül olarak yenilenmesi ve kullanılır hale getirilmesi kentin nefes almasında önemli rol oynayacaktır.

EXTENDED SUMMARY

Throughout the five thousand years of urban history, societies have continued their movement, change and development over time in accordance with their environment, economy, and social changes. The changes and developments of cities in today's understanding continue on a more global scale in line with the principle of sustainability. Industrial areas are the production centers of cities. At the beginning of the 18th century, there was a revolution due to the discovery of steam power and especially the use of steam trains, that is, due to technological innovations. Especially in industrial areas, which are the production centers of cities, it has caused changes in issues such as volume, location, capacity, workforce, transportation, and infrastructure. At this turning point, which is called the industrial revolution, industrial buildings have transformed from small buildings to complex structures and are located on the city periphery. A sprawling urban structure has emerged due to the increasing population as a result of rural-urban migration events and need for housing. Due to the rapid change in technology, the density and expansion in the cities, the industrial areas in the city peripheries of the past remained in the city centers and displayed an inactive appearance at the point where they could not carry out their original tasks.

Within the scope of the study, the concepts of industrial heritage and cultural landscape were explained and the relations of these concepts with each other have been revealed by literature review and discussions. It is aimed to determine the principles in bringing the industrial heritage to the cultural landscape. In the literature study, it was determined that the strategies to be followed in the conversion of abandoned industrial areas differ. When evaluated within the scope of sustainability and with a protectionist approach, industrial structures or areas that are idle and called depressions have been accepted as "Industrial Heritage". Today, “industrial heritage area has ceased to be an abandoned and dysfunctional area and has entered the process of transferring its destiny to different functions. Industrial facilities and structures in the city center, which are seen as dysfunctional giant structures are considered as a part of cultural heritage today. Agreements signed between member states, meetings held with the work of international institutions and organizations such as the "United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization" (UNESCO), "International Board of Monuments and Sites" (ICOMOS), "International Committee for the Protection of Industrial Heritage (TICCIH)" and with the decisions taken, the criteria for the protection, implementation, and evaluation of "Industrial Heritage" were decided. The renovation and transformation work carried out in these areas have gained a global scale by spreading first to England and then to European countries.

In the study, the concepts of industrial heritage and cultural landscape are explained and the relations of these concepts with each other were tried to be revealed. In addition, in the literature studies, it has been determined that the strategies to be followed in the conversion of abandoned industrial areas differ. As a result of the examination of the relevant studies, the selected phenomenological approach, multi-criteria decision-making method and tissue transplantation methods were examined, and the common points or differences with each other were tried to be determined.

Within the Phenomenological Method

- It is stated that the character and qualities of monuments that are worth a lot of heritage can be interpreted differently,
- The landscape should be considered as a whole,
- The approach that the past and the future actually exist in the present can be adopted

Within the Multi-criteria decision-making Method

- Considering the place as a whole,
- Emphasizing the historical feature,
- Putting the cultural landscape feature in the foreground.

Within theTissue transplantation methods

- Establishing a link between the interaction of the old and the new,
- It is stated that historical layers should be revealed.

One of the important parameters to be considered in the determination of industrial heritage site transformation strategies has been determined as taking spatial planning and design decisions in a way that is integrated with the city's physical development and expansion policies. In the light of these parameters, the world and Turkey examples of the industrial heritage were examined, and evaluations were made.

ETİK STANDARTLAR: Çalışmada etik onaya ihtiyaç yoktur.

Çıkar Çatışması: Çalışmada üçüncü kişi veya kurumlarla herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Finansal Destek: Çalışmada herhangi bir finansal destek bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

[1] Uzun, C.N., (2017). "Kent Planlama", İmge Kitabevi, Ankara.
[2] Mikaeil, M. (2020). "Ütopya Kavramın Kökenleri ve Erken Dönem Modern Mimari Üzerindeki Etkisi", İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 10(21), 1- 12, https://doi.org/10.16950/iujad.641895
[3] Yiğitoğlu, Ş. (2020). "Mimaride İşlev Değişikliğinin Etkileri: Fabrikadan Çağdaş Sanat Müzesi'ne Dönüşüm 'Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası Örneği", Mimarlık ve Yaşam Dergisi, 5(2), 381- 402, https://doi.org/10.26835/my.674968
[4] Kıraç,B. (2001). "Türkiyede'ki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması", Dok. Tezi; s. 235, MSÜ, İstanbul.
[5] Elhan, S., (2009). "Kentsel Kimlik Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği" İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
[6] Alpan, A. (2012). "Eski Sanayi Alanlarının Yazındaki Yerine ve Endüstri Arkeolojisinin Tarihçesine Kısa Bir Bakış", Planlama Dergisi, 2012/1-2 sayı 52.
[7] Kaya, B., (2012). "Endüstri Mirasımızın Korunmasında Planlama Yaklaşımı", Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, İzmir.
[8] Saraylı, M.N. (2020). "Endüstri Mirası Kapsamındaki Kalıntı Mekânların Değerlendirilmesi, Adapazarı Donatım Park Örneği" Sakarya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
[9] CENGİZKAN, N.M., (2006), Endüstri Yapılarında Yeniden İşlevlendirme: "İş"i Biten Endüstri Yapıları Ne "İş"e Yarar, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten 45, s.9-11.
[10] Laures, L., (2008). "Industrial Heritage: the past in the future of the city". Ind. Landsc. 2008, 4, 687–696.
[11] Köksal, G. (2012). "Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı", Güney Mimarlık Dergisi, Sayı: 8, s: 18-23.
[12] Kayın, E. (2013). "Endüstri Mirasına Yönelik Koruma Müdahalelerini Değerlendirme Ölçütleri ve Terkos Pompa İstasyonu". Mimarlık Dergisi, 370.
[13] Aydın, E. Ö., (2013). "Floransa'nın Eski Endüstriyel Alanları Üzerinden Kentsel Yenileme Çalışmalarının Değerlendirilmesi" ICONARP International Journal of Architecture and Planning,Volume 1, Issue 1, pp:41-56. ISSN: 2147-9380
[14] Oevermann, H. and Mieg, H.A (2015). "Industrial Heritage Sites in Transformation Clash of Discourses" Routledge © 2015 Taylor & Francis, New York & Londan. ISBN: 978-0-415-74528-4, ISBN: 978-1-315-79799-1 (ebk)
[15] Furlan, C. (2018). "After Tomorrow: Three Perspectives on Urban Wastelands. In The Horizontal Metropolis Between Urbanism and Urbanization; Springer: Berlin/Heidelberg, Germany, pp. 321–329.
[16] Erkartal, P.Ö. (2018). "Endüstri Mirasının Dönüşümü: Almanya'dan Dört Farklı Örnek". Yakin Mimarlik Dergisi, 1(2).
[17] ICOMOS (2013). "ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi" http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf Erişim: 08.09.2022
[18] www.ticcih.org, TICCIH- Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi Web Sitesi: Erişim: 08.09.2022
[19] Köksal, G., 2004, "Türkiye ve İstanbul'un İlk Termik Santrali: Silahtarağa", Arredamento, Sayı:07–08, s.103-107.
[20] www.icomos.org.tr, ICOMOS- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Web Sitesi; Erişim: 08.09.2022
[21] www.erih.net/, ERIH – Avrupa Endüstriyel Miras Rotası Web Sitesi; Erişim: 08.09.2022
[22] Fairclough, G. (2009) "New heritage frontiers. In Heritage and Beyond"; Council of Europe Publishing: Strasbourg, France, pp. 29–41.
[23] Braae, E.; Diedrich, L. (2012). "Site specificity in contemporary large-scale harbour transformation projects". J. Landsc. Archit. 2012, 7, 20–33.
[24] Braae, E. (2015). "Beauty Redeemed: Recycling Post-Industrial Landscapes", IKAROS Press: Risskov, Denmark, 2015.
[25] Heesche, J.; Braae, E.; Jørgensen, G. (2022). "Typologising site-specific features in young industrial landscapes". Landsc. Res. 2022, in review.
[26] Yazgan, M.E. (2011). "Peyzaj Nedir?" Bölüm: 2, s:27-44 – Yazgan, M.E (editor) "Peyzaj, Çevre ve Tarım", Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. ISBN: 978-975-06-0955-8
[27] Gyurkovich, M. ve Piezera, M. (2021). "Using Composition to Assess and Enhance Visual Values in Landscapes" Sustainability 2021, 13, 4185. https://doi.org/10.3390/su13084185
[28] Erdem, N., Aydın Coşkun, A. (2009). "Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hükümlerinin Türk Planlama Mevzuatına Uyumluluk Analizi", Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University, 59 (2), s: 67-81.
[29] Çorakbaş, F. K., (2021). "Çok-Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanlarının Yönetimi: Tım Ingold'un Peyzaj Yaklaşımından İstanbul Kara Surları'na Bir Bakış" TÜBA-KED 24/2021, s:189-204 DOI: 10.22520/tubaked2021.24.010

[30] Bellibaş-Tekin, E., Tanyeli G., (2021). "Arkeolojik Mirasın Korunmasında Kültürel Peyzaj Kavramının Potansiyeli: Likya Bölgesi Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme" Golloquium Anatolicum, No: 20, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul s. 221-245, ISSN: 1303-8486
[31] UNESCO (2018). "Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention" https://whc.unesco.org/archive/opguide08-en.pdf Erişim: 08.09.2022
[32] Erdoğan, E. (2011). "Kültürel Peyzajlar" Bölüm: 3, s:27-44 – Yazgan, M.E (editör) "Peyzaj, Çevre ve Tarım", Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. ISBN: 978-975-06-0955-8
[33] Tolga H.B. (2006). Endüstriyel Alanların Dönüşümü, Kentsel Mekâna Etkileri: Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası İçin Bir Dönüşüm Senaryosu, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul-Türkiye
[34] Ingold, T., (1993). "The Temporality of the Landscape," World Archaeology, Vol. 25 No:2, 152-174.
[35] Pavan, M.; Todeschini, R., (2009). "Multicriteria Decision-Making Methods" Comprehensive Chemometrics - Chemical and Biochemical Data Analysis.
[36] Ersine, C.S., (2012). "Doku Nakli" Ve Yeni Kimlik Oluşturma Bağlamında Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi" İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2012, İstanbul.
[37] Apaydın, B. (2019). "Palimpsest Kavramı ve Mekânsal Dönüşüm", The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, Volume 9 Issue 2, p. 90-103. ISSN: 2146-5193
[38] Fairclough, G.; Rippon, S. (2002). "Europe's landscape: Archeologists and the management of change (EAC, Occasional Paper 2). Brussels: EAC.
[39] Labadi ve Logan (2016). Labadi, S., & Logan, W. (2016). Approaches to urban heritage, development and sustainability. In S. Labadi & W. Logan (Eds.), Urban heritage, development and sustainability (pp. 1–20). London: Routledge.
[40] Pendlebury, J. (2009). Conservation in the age of consensus. New York, NY: Routledge.
[41] Pickard, R. (2002). European cultural heritage. Vol. 2, a review of policies and practice. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
[42] Neshataeva, V. (2020). "Industrıal Herıtage As A Drıver For Placemakıng Urban Regeneratıon And Herıtage Consıderatıon In Saınt Petersburg" Master Thesis in Spatial Planning Utrecht University Faculty of Geosciences, Hollanda.
[43] Janssena, J., Luitenb.c, E., Renesd, H., Stegmeije, E. (2017). "Heritage As Sector, Factor And Vector: Conceptualizing The Shifting Relationship Between Heritage Management And Spatial Planning" European Planning Studies Vol, 25, No.9, 1654–1672, ISSN: 0965-4313 (Print) 1469-5944 (Online), https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1329410
[44] Kuhn, S. T. (2021). "Bilimsel Devrimlerin Yapısı". Çevirmen: Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları ISBN. 9786057477804
[45] Saner, M. (2012). Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye'deki Yaklaşımlar.